

Aksiološki i teleološki vidik nogometa promatran kroz hijerarhiju vrijednosti kod bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera

Marijan Spehnjak*, Danijel Labaš**, Suzana Žilič Fišer***

Sažetak

Na temelju (samo)procjene osobnih vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera u radu se kritički promišlja o aksiološkom i teleološkom vidiku sporta, posebice nogometu koji se danas nametnuo kao društveni i kulturni fenomen. Glavni cilj rada bio je utvrditi hijerarhiju vrijednosti, analizirati faktorsku strukturu vrijednosti te utvrditi povezanost sociodemografskih podataka sa sustavom vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera te utvrditi slažu li se vrijednosni nalazi hrvatskih nogometnih trenera s trenerima država iz okruženja. Za potrebe ovoga rada korišten je Schwartzov upitnik vrijednosti Portrait Values Questionnaire (PVQ, 2001), a istraživanje je provedeno 2017. godine u suradnji s Centrom za edukaciju Nogometnog/Fudbalskog saveza Bosne i Hercegovine i Nogometnom zvezom Slovenije. Provedena je faktorska analiza vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera, koja je dala tri ekstrahirana vrijednosna faktora: vrijednosti vlastitoga odricanja, zadržavanje tradicionalnih odnosa i vlastiti probitak. Analiza rezultata pokazala je kako postoje razlike u hijerarhiji vrijednosti trenerskih podskupina UEFA B, UEFA A, UEFA PRO te kako određeni sociodemografski podatci utječu na vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera.

Ključne riječi: vrijednosti; nogometni treneri; Bosna i Hercegovina; Slovenija; Hrvatska

* Dr. sc. Marijan Spehnjak, Zagrebačka nadbiskupija. Adresa: Kaptol 31, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3227-8851>. E–adresa: m.spehnjak@yahoo.com

** Prof. dr. sc. Danijel Labaš, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija. Adresa: Borongajska 83d, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2339-6277>. E–adresa: dlabas@hrstud.hr

*** Izv. prof. dr. Suzana Žilič Fišer, Fakultet elektrotehnike i računarstva, Sveučilište u Mariboru. Adresa: Koroška cesta 46, 2000 Maribor, Slovenija. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0758-442X>. E–adresa: suzana.zilicfisher@um.si

Uvod

Nogomet ima svoju svrhovitost, svoje vrijednosti i ciljeve, kao i svoj aksiološki i teleološki okvir unutar kojega se realizira.¹ Papa u miru Benedikt XVI. napominje da je nogomet postao »globalni događaj, koji je prešao sve granice i ljude cijeloga svijeta doveo u jedno te isto mjesto za dušu, u kojem su ujedinjeni nadama, brigama, strastima i veseljem« (Benedikt XVI., 2019). Sam nogomet u sebi sadrži pokret bogat smislom i svrhom, no natjecanjem se često reducira i svodi na postizanje rezultata i uspjeha. Zato su moguće i prisutne su opasnosti dehumanizacije nogometa, posebno profesionalnoga, i to osobito ako se zanemare njegovi aksiološki i teleološki vidici. Upravo zahvaljujući teleologiji kao naučavanju o svrsi materijalnoga svijeta, prirode i čovjeka kao osobe,² možemo promišljati o cilju i svrsi nogometa na temelju (samo)procjene izabranih vrijednosti, kao što smo to učinili u ovom istraživanju. Stoga se u radu kroz vlastitu (samo)procjenu vrijednosti istražuje i prepoznaje svrhovitost trenerskoga poziva, koji je djelovanje, kako bi to rekao Luka Brajnović, usmjereno na dobro, kao što bi to moralo biti svako ljudsko djelovanje koje se temelji na samopoštovanju i vjerodostojnosti svake, pa i trenerske profesije (Labaš, 2010, 172). Papa Franjo napominje kako sport ima i odgojnu dimenziju te poziva sportaše da »budu drugima uzor u vrlinama poput velikodušnosti, poniznosti, žrtvovanja, postojanosti i veselja« (Dikasterij za laike, obitelj i život, 2019, 6). S obzirom na to da je slično istraživanje 2017. godine provedeno i u Hrvatskoj, provedena faktorska struktura vrijednosti hrvatskih nogometnih trenera, koja se zasniva na Schwartzovu modelu 10 općih vrijednosti, pružila nam je tri ekstrahirana faktora, vlastito odricanje, otvorenost za promjene i vlastiti probitak (Spehnjak et al., 2018).

1. Teorijske postavke i definiranje problema

Vrijednosti i potrebe nisu samo individualne, nego su prije svega društvene pojave. U kontekstu ovog rada pošli smo od Schwartzove teorije univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti kao univerzalnih motivacijskih prioriteta kao poželjnih ciljeva različite važnosti, koje djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovu životu (usp. Ferić, 2009, 33). Ante Vukasović navodi da »sve što postoji i što se događa u svijetu ima svoj smisao, svrhu. Sve su pojave, događaji, htijenja i djelovanja upravljena ne neki konačni cilj« (Vukasović, 2010, 105). Prema Danijelu

1 FIFA (Federation Internationale de Football Association) u Zurichu je 25. lipnja 2020. donijela Etički kodeks FIFA-e, jer kao krovna nogometna organizacija »ima posebnu odgovornost za očuvanje integriteta i ugleda nogometa širom svijeta. FIFA stalno nastoji štiti imidž nogometa, posebice imidž FIFA-e, od opasnosti ili štete koja nastaje zbog nezakonitih, nemoralnih ili neetičnih metoda i praksi« (FIFA, 2018, 1).

2 Teleologija (grčki τέλος, genitiv τέλεος; kraj, svršetak; cilj, svrha + -logija), prema Ch. Wolffu (koji je osmislio izraz) znanost o svrhovitosti. Prema tomu je naučavanju teleologijski (svrhovito) određeno ne samo ljudsko djelovanje nego i cjelokupno događanje u prirodi i povijesti (Ravlić, 2008, s. v. teleologija).

Labašu čovjek u sebi nosi najvišu svrhu ili rečeno na Kantov način: Djeluj tako da čovječnost, kako u svojoj osobi, tako i u osobi svakoga među drugima, koristiš istodobno kao svrhu, nikada kao sredstvo (Labaš, 2007, 11). Vrijednosti u sustavu sportskih događanja imaju svoju svrhu, smisao i cilj kojemu se teži i određenim zadaćama koje se pritom ostvaruju. Za Ivanu Zagorac i Matiju Matu Škrebića pitanje svrhe sporta pitanje je o sportu samom. Autori uočavaju da sport ima različite svrhe, koje se općenito mogu podijeliti na izvanjske i unutarnje. U izvanjske bi spadale sve one svrhe koje se nalaze izvan samoga igranja sporta, poput utakmica, natjecanja, različitih izvedbi i slično. Tu ubrajaju ostvarivanje različitih ekonomskih probitaka, stjecanje medijske slave, društvenoga ugleda, osvajanje pokala, priznanja i medalja, unaprjeđivanje i održavanje zdravlja, poboljšanje estetike tijela i tomu slično. Unutarnja je svrha sporta sve ono što proizlazi iz sporta samoga i u njemu ostaje. To su unutarnja dobra i vrijednosti sporta — primjerice uživanje u ljepoti igre, napredovanje u vrsnosti igranja, odmaknutost od svakodnevnih briga, problema i slično (Zagorac i Škrebić, 2018, 363). Velike se promjene danas događaju u sportu, a to je posebice primjetljivo u profesionalnom nogometu, gdje su igra, veselje, zajedništvo i zadovoljstvo zbog uspješnih rezultata zamijenjene strogim profesionalizmom, u kojem je često osnovni cilj ostvarivanje profita i materijalne koristi. Gerard Vinnai (2006) piše da »su svi sektori kapitalističkog društva strukturirani na temelju profita«, a neka starija istraživanja pokazuju da je »sport danas od velike važnosti s obzirom na to da godišnji promet sportske industrije čini oko 2,5% švicarskog nacionalnog dohotka, a ukupna ulaganja vezana za sport iznose oko 1,5% švicarskog nacionalnog bogatstva« (Vinnai, 2006), tako da je profesionalni sport, a poglavito nogomet, postao biznis.

Ante Akrap (2018, 483) ističe da je nogomet »postao žrtva spektakularnosti i komercijalizacije koja od svih što su uključeni u fenomen nogometa zahtjeva zaborav igre«. Paolo Crepaz (2018, 454) navodi Platona koji kaže: »Moguće je više doznati o nekoj osobi u jednom satu igre, nego u godinu dana razgovora«. O tom govori i Marshall McLuhan kad kaže: »Pogledajte kako danas igra jedna generacija i možda ćete pronaći kodeks njezine kulture« (Maggi, 2001, 7). Da cilj i svrha sporta ne bi bila samo komercijalizacija, odlučujuću ulogu imaju treneri kao nositelji određenoga sustava vrijednosti. Treneri komuniciranjem pozitivnih moralno–etičkih vrijednosti posredno i neposredno utječu na povjerene im igrače. Saša Ceraj svoj članak završava mislima Valentina Pozaića, koji kaže: »Geslo, šport je za osobu, a ne obrnuto, nije nipošto samo zvučna fraza. To je vrlo zahtjevna istina i stvarnost. To je mjerilo kojim se mjeri valjanost ili promašenost športskih natjecanja i priredbi. Ako su tjelesne kretnje kultura tek onda kada su sredstva u kojima ćemo izraziti neko plemenito duševno stanje, onda šport mora stajati u službi cjeline čovjekove osobe, tjelesna kultura mora stajati u službi kulture duha. Istinski šport ne smije biti svrha samom sebi, on je u službi čitavog čovjeka« (Ceraj, 2005, 23). Morana Brkljačić (2007, 232) napominje da je »sport kolijevka moralnih vrijednosti i da sport uči vrijednostima«, pa je stoga iznimno važno koji sustav vrijednosti trener projicira igračima. Renata Jukić (2013, 407) navo-

di da »vrijednosti uvelike određuju ljudsko ponašanje jer su posrednici između društvenog sustava i ponašanja svakog pojedinog čovjeka«, a Ivan Koprek (2004, 162) ističe da se razmišljanje o vrijednostima nalazi u čovjekovoj kontekstualnoj i komunikativnoj naravi. Naime, čovjek ne živi samo u subjektivnom svijetu, nego u svijetu odnosa, u međusobnoj upućenosti, u tzv. kontekstualnom svijetu te stoga nijedna situacija nije vrijednosno neutralna. U konačnici, nije svejedno kakve vrijednosti trener posreduje, jer će one sigurno posredno i neposredno utjecati na povjerene igrače.

2. Metodologija, predmet, ciljevi i hipoteze istraživanja

2.1. Predmet, cilj rada i hipoteze

Cilj je istraživanja empirijski istražiti i analizirati dominantne vrijednosti prisutne kod bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera i njihovih trenerskih podskupina (UEFA B, UEFA A, UEFA PRO).

Hipoteza 1. Faktorska struktura vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera odgovara faktorskoj strukturi vrijednosti hrvatskih nogometnih trenera.

Hipoteza 2. Očekivane su razlike u hijerarhiji vrijednosti između podskupina (UEFA A, UEFA B, UEFA PRO) između bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera.

Hipoteza 3. Sociodemografski podatci povezani su s vrijednosnim sustavom bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera.

2.2. Metoda rada i izvori prikupljanja podataka

U radu polazimo od Schwartzove teorije univerzalnoga sadržaja i strukture vrijednosti. Schwartzova teorija pretpostavlja postojanje deset motivacijskih tipova vrijednosti te odnos između kompatibilnosti i konflikta između tipova vrijednosti koji stvara kružnu strukturu vrijednosti (usp. Ferić, 2009, 36–37).

Temeljna istraživačka metoda je metoda ankete, a kao osnovni istraživački instrument odabran je upitnik. To je Schwartzov upitnik, koji mjeri 10 konstrukata, odnosno motivacijskih tipova vrijednosti koji se analiziraju na razini deset motivacijskih ciljeva.³ U radu je korišten Schwartzov upitnik Portrait Values Questionnaire (PVQ), koji se sastoji od 21 čestice, kratkih opisa različitih osoba, “portreta” koji opisuju ciljeve, želje, nastojanja pojedinih (zamišljenih) osoba, te implicitno upućuju na važnost pojedinih vrijednosti. Ispitanik treba na ljestvici od 1 do 6 odgovoriti na pitanje: “Koliko je ova osoba slična Vama?”

3 Brojnim provjerama Schwarzova upitnika vrijednosti utvrđeno je da upitnik pokazuje zadovoljavajuće metrijske karakteristike i strukturalnu stabilnost među različitim kulturama. Hrvatskom inačicom Schwartzova upitnika vrijednosti (Ferić, 2009) utvrdit će se vrijednosni prioriteti ispitanika.

2.3. *Uzorak*

Kako bismo prikupili podatke, anketiranje je provedeno na uzorku od 133 nogometnih trenera iz Bosne i Hercegovine i 64 trenera iz Slovenije u suradnji s Centrom za edukaciju Nogometnog/Fudbalskog saveza Bosne i Hercegovine. Podatci su dobiveni ispunjavanjem upitnika od lipnja do prosinca 2017. godine. Uzorak je odabran prema kriteriju dostupnosti u trenutku anketiranja. U tekućoj godini u Centru za edukaciju ukupno je bilo prijavljeno 154 trenera, od čega u podskupini UEFA A 25 (N = 25), UEFA B 102 (N = 102), UEFA PRO 27 (N = 27), pa je ispitani uzorak obuhvaćao čak 86,4% čitave populacije.

U suradnji sa Slovenskom nogometnom akademijom anketiranje je provedeno na uzorku od 64 slovenska nogometna trenera (N = 64).⁴ Rezultati su dobiveni ispunjavanjem anketnoga upitnika od siječnja do svibnja 2017. godine.

3. *Rezultati istraživanja*

3.1. *Provjera faktorske strukture vrijednosti temeljene na Schwartzovu modelu*

Prvi cilj rada bio je provjeriti hoće li faktorska struktura vrijednosti temeljena na Schwartzovu modelu na uzorcima trenera iz Bosne i Hercegovine i Slovenije biti usporedna s trofaktorskom strukturom dobivenom na uzorku hrvatskih trenera iz rada Marijana Spehnjaka, Suzane Žilić Fišer i Danijela Labaša (Spehnjak et al., 2018). Faktorska analiza provedena je na 21 tvrdnji Schwartzova PVQ upitnika. S obzirom na relativno nizak broj trenera u slovenskom uzorku u odnosu na broj analiziranih tvrdnji, faktorsku analizu proveli smo na ukupnom uzorku slovenskih i bosanskohercegovačkih trenera (N = 197).

Prije provedbe faktorske analize provjereni su preduvjeti faktorske analize na zadanom uzorku. Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) mjera prikladnosti uzorka bila je zadovoljavajuća (KMO = 0,76) jer vrijednost KMO testa u intervalu od 0,5 do 1 opravdava primjenu faktorske analize. Osim toga, Bartlettov test sfericiteta bio je značajan ($p < 0,001$).

Faktorska analiza metodom glavnih komponenti provedena na svim tvrdnjama uz Varimax rotaciju izlučila je 3 faktora no, nakon rotacije, tvrdnja pod skalom dostignuća: “Važno mu/joj je biti vrlo uspješan. Želio/željela bi da drugi prepoznaju njegove/njezine uspjehe i postignuća” imala je faktorska zasićenja manja od 0,40 sa sva tri faktora. Stoga je ta tvrdnja izbačena i faktorska analiza ponovno je provedena na 20 preostalih tvrdnji.

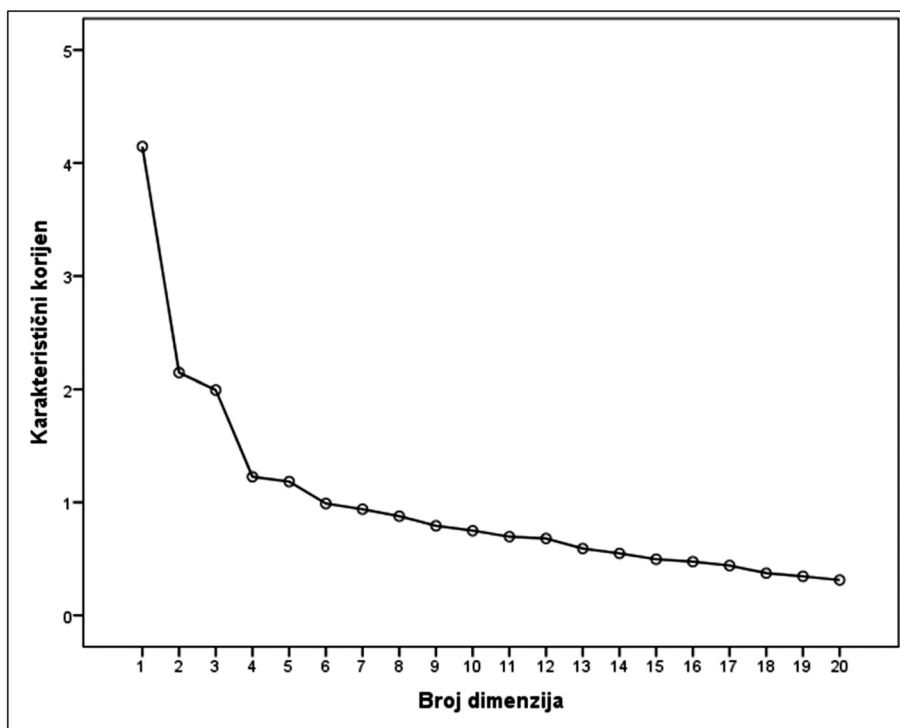
Ponovno je korištena metoda glavnih komponenti uz Varimax rotaciju. Iako je prema Kaiser–Gutmanovom kriteriju bilo 5 značajnih faktora, odnosno 5 faktora s karakterističnim korijenom većim od 1, uvidom u grafički prikaz karakteri-

4 Uzorak ispitanika odabran je na temelju dostupnosti u trenutku anketiranja. U tekućoj godini za edukaciju nogometnih trenera u Sloveniji bilo je prijavljeno 111 trenera, a sam uzorak obuhvaća 57,6% čitave skupine. Dakle, uzorak dostupnih trenera reprezentativan je u dvije trenerske podskupine: UEFA B i UEFA A.

stičnih korijena (engl. *scree plot*; *Grafikon 1*) utvrđeno je da se zadnji oštiji pad u veličini karakterističnih korijena događa nakon trećega faktora. Uz to, jedino je trofaktorsko rješenje izlučilo interpretabilne faktore. Stoga je odlučeno zadržati tri faktora. Prvi faktor objasnio je 20,73% varijabiliteta, drugi još 10,73% varijabiliteta, treći dodatnih 9,97% ukupnoga varijabiliteta, a nakon rotacije prvi je faktor objasnio 15,17%, drugi 13,94%, a treći 12,31% varijabiliteta.

Grafikon 1. Grafički prikaz karakterističnih korijena u analizi glavnih komponenta na 20 tvrdnji PVQ upitnika vrijednosti

Graph 1. Graphical representation of characteristic roots in the analysis of the major components of 20 PVQ values questionnaire statements

U *Tablici 1* prikazana je faktorska struktura 3 izlučena faktora nakon rotacije. Kao što se može vidjeti, tvrdnje koje su povezane s višim faktorima zadržavanja tradicionalnih odnosa, vlastitoga odricanja i vlastitoga probitka uglavnom su se grupirale u skladu s pretpostavkama Schwartzova modela vrijednosti.

Tablica 1. Ekstrahirani faktori prema analizi glavnih komponenata uz Varimax rotaciju na ukupnom uzorku trenera iz BiH i Slovenije⁵

Table 1. Extracted factors according to the analysis of the main components with Varimax rotation on the total sample of coaches from Bosnia and Herzegovina and Slovenia

Tvrdnje	Faktorska zasićenja		
	Faktori		
	1	2	3
Dobrohotnost 1	0,65		
Poticaj 1	0,64		
Dobrohotnost 2	0,61		
Univerzalizam 1	0,59		
Nezavisnost 1	0,59		
Univerzalizam 2	0,59		
Nezavisnost 2	0,46		
Konformizam 2		0,69	
Sigurnost 1		0,62	
Sigurnost 2		0,56	
Konformizam 1		0,55	
Tradicionalizam 1		0,55	
Tradicionalizam 2		0,52	
Univerzalizam 1		0,43	
Poticaj 2			0,68
Dostignuće 1			0,62
Hedonizam 2			0,61
Moć 1			0,60
Hedonizam 1			0,57
Moć 2		0,41	0,52
Karakteristični korijeni	3,03	2,79	2,46
Postotak objašnjenoga varijabiliteta	15,2%	13,9%	12,3%

Prvi faktor nazvan je “vlastito odricanje”, drugi faktor “zadržavanje tradicionalnih odnosa”, a treći faktor “vlastiti probitak”. Cronbach alfa pouzdanost 7 tvrdnji faktora vlastitoga odricanja iznosila je 0,74 na zajedničkom uzorku, 0,76 na uzorku BiH trenera i 0,62 na uzorku slovenskih trenera. Sedam tvrdnji faktora zadržavanja tradicionalnih odnosa imalo je pouzdanost 0,67 na ukupnom uzorku, 0,64 na uzorku BiH trenera i 0,74 na uzorku slovenskih trenera. Šest tvrdnji faktora vlastitoga probitka imalo je pouzdanost 0,69 na ukupnom uzorku, 0,73

5 Iz tablice su izostavljena faktorska zasićenja niža od 0,40.

na uzorku BiH trenera i nešto slabiju pouzdanost od 0,55 na uzorku slovenskih trenera. Faktori su bili umjereno povezani, s korelacijama u rasponu od $r = 0,29$ do $r = 0,32$. Povezanosti su bile nešto veće na uzorku BiH trenera ($r = 0,30$ do $r = 0,36$; *Tablica 5*) nego na uzorku slovenskih trenera ($r = 0,22$ do $r = 0,33$; *Tablica 6*). U skladu s rezultatima faktorske analize, ostale hipoteze testirane su na ukupnim rezultatima na tako dobivenim faktorima.

3.2. Razlike između podskupina trenera (UEFA A, UEFA B i UEFA PRO) po prosječnim ocjenama dimenzija vrijednosti

Kao što se može vidjeti, razlike između skupina trenera nisu bile statistički značajne ni na jednoj od dimenzija vrijednosti, ni kod bosansko–hercegovačkih ni kod slovenskih trenera.

Tablica 2. Razlike u prosječnim ocjenama vrijednosti kod bosansko–hercegovačkih trenera među skupinama (ANOVA)
Table 2. Differences in average ratings of values in regard to Bosnian — Herzegovinian coaches among groups (ANOVA)

<i>Tip vrijednosti</i>	<i>UEFA A M (SD)</i>	<i>UEFA B M (SD)</i>	<i>UEFA PRO M (SD)</i>	<i>F omjer</i>
Zadržavanje tradicionalnih odnosa	4,42 (0,72)	4,59 (0,79)	4,47 (0,73)	0,62
Vlastito odricanje	4,86 (0,74)	4,80 (0,70)	4,82 (0,81)	0,11
Vlastiti probitak	3,80 (0,96)	4,18 (0,79)	3,84 (0,91)	2,24

Tablica 3. Razlike u prosječnim ocjenama vrijednosti kod slovenskih trenera među skupinama (t–test)
Table 3. Differences in average ratings of values in regard to Slovenian coaches among groups (t–test)

<i>Tip vrijednosti</i>	<i>UEFA A M (SD)</i>	<i>UEFA B M (SD)</i>	<i>t–test</i>
Zadržavanje tradicionalnih odnosa	4,31 (0,76)	4,09 (0,90)	1,03
Vlastito odricanje	4,98 (0,49)	4,93 (0,47)	0,39
Vlastiti probitak	3,81 (0,63)	3,55 (0,67)	1,57

Dodatno smo proveli i jednosmjernu analizu ANOVA za zavisne uzorke kako bismo usporedili razlikuje li se izraženost različitih vrijednosti među bosansko–hercegovačkim i slovenskom trenerima (*Tablica 4*).

Rezultati su pokazali da je i kod bosansko–hercegovačkih i kod slovenskih trenera najizraženija vrijednost vlastitoga odricanja, zatim vrijednost zadržavanja tradicionalnih odnosa, a najmanje je izražena vrijednost vlastitoga probitka.

Tablica 4. Razlike u izraženosti različitih vrijednosti kod bosansko–hercegovačkih i slovenskih trenera (ANOVA)

Table 4. Differences in the manifestation of different values among Bosnian — Herzegovinian and Slovenian coaches (ANOVA)

Tip vrijednosti	BiH treneri M (SD)	Slovenski treneri M (SD)
Zadržavanje tradicionalnih odnosa	4,49 (0,74)	4,19 (0,84)
Vlastito odricanje	4,83 (0,74)	4,95 (0,48)
Vlastiti probitak	3,92 (0,91)	3,66 (0,66)
F omjer	66,12*	77,02*
*p < 0,01		

3.3. Sociodemografski pokazatelji kod bosansko–hercegovačkih i slovenskih trenera

Kako bismo testirali zadnju hipotezu i provjerili jesu li sociodemografska obilježja bosansko–hercegovačkih i slovenskih trenera povezana s njihovim vrijednostima, provedene su korelacijske analize i regresijske analize, sa svakom od vrijednosti kao kriterijem.

Tablica 5. Deskriptivni podatci i interkorelacije sociodemografskih pokazatelja i izraženosti vrijednosti kod bosansko–hercegovačkih trenera

Table 5. Descriptive data and the intercorrelation of socio–demographic indicators and the manifestation of values in Bosnian — Herzegovinian coaches

	f (%) M(SD)	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Dob ⁶	111 (83,5%)										
Obrazovanje ⁷	38 (28,6%)	-0,19*									
Mjesto odrastanja ⁸	99 (74,4%)	-0,12	0,15								
Status veze ⁹	105 (78,9%)	0,32**	0,06	-0,09							
Religioznost ¹⁰	101 (75,9%)	0,03	-0,12	-0,17	0,14						

6 f (%) trenera starijih od 36 godina.

7 f (%) trenera visoke stručne spreme.

8 f (%) trenera odraslih u gradu.

9 f (%) trenera u braku ili izvanbračnoj zajednici.

10 f (%) religioznih trenera.

Veličina kućanstva ¹¹	83 (62,4%)	0,15	-0,03	-0,17	0,37**	0,12					
Ekonomski status ¹²	33 (24,8%)	0,07	0,36**	0,10	0,09	-0,12	0,03				
Radno iskustvo ¹³	69 (51,9%)	0,20*	-0,01	0,03	0,13	0,04	0,11	0			
Zadržavanje tradicionalnih odnosa	4,49 (0,74%)	0,02	-0,05	-0,17*	0,03	0,31**	0,11	0,02	-0,22**		
Vlastito odricanje	4,83 (0,74%)	-0,13	0,22**	-0,02	0,07	0,07	0,1	-0,01	-0,17*	0,36**	
Vlastiti probitak	3,92 (0,91%)	-0,21*	0,12	0,04	-0,13	0,01	-0,03	0,07	-0,26**	0,30**	0,36**
*p < 0,05, **p < 0,01											

Povezanosti sociodemografskih obilježja bosansko–hercegovačkih trenera s tri više dimenzije vrijednosti izražene koeficijentima korelacije prikazane su u *Tablici 5*. Kod predviđanja vrijednosti zadržavanja tradicionalnih odnosa, nakon unosa svih sociodemografskih obilježja kao prediktora u regresijskoj analizi, značajnost su zadržali religioznost ($\beta = 0,31$, $p < 0,01$) i manje radno iskustvo ($\beta = -0,24$, $p < 0,01$). Drugim riječima, religioznost i radno iskustvo najvažniji su sociodemografski prediktori vrijednosti zadržavanja tradicionalnih odnosa kod bosansko–hercegovačkih trenera.

Tablica 6. Višestruka regresijska analiza za predviđanje tri šire dimenzije vrijednosti na temelju sociodemografskih obilježja bosansko–hercegovačkih trenera
Table 6. Multiple regression analysis to predict three broader dimensions of values based on the socio–demographic characteristics of Bosnian — Herzegovinian coaches

Kriterij:	Zadržavanje tradicionalnih odnosa	Vlastito odricanje	Vlastiti probitak
Prediktor	β ponder	β ponder	β ponder
Dob	0,03	-0,08	-0,13
Obrazovanje	-0,03	0,24*	0,08
Mjesto odrastanja ¹⁴	-0,11	-0,02	0,02
Status veze ¹⁵	-0,05	0,05	-0,09
Religioznost	0,31**	0,08	0,06

11 f (%) trenera s više od 4 člana kućanstva.

12 f (%) trenera dobrostojećega ekonomskoga statusa.

13 f (%) trenera s više od 10 godina radnoga iskustva.

14 1 = selo, 2 = grad.

15 1 = samac, udovac ili rastavljen, 2 = u braku ili izvanbračnoj zajednici.

Veličina kućanstva	0,09	0,1	0,04
Ekonomski status	0,11	-0,07	0,08
Radno iskustvo	-0,24**	-0,16	-0,24**
R	0,42	0,33	0,34
F omjer	3,33**	1,82	2,00
R ²	0,18	0,11	0,12
*p < 0,05, **p < 0,01			

Kod slovenskih trenera s vrijednostima zadržavanja tradicionalnih odnosa bile su povezane dob ($r = 0,30, p < 0,01$) i religioznost ($r = 0,29, p < 0,05$; *Tablica 7*). Stariji i religiozni treneri u većoj su mjeri iskazivali tradicionalne vrijednosti. S vrijednostima vlastitoga probitka jedino je značajno bio povezan status veze, pokazujući da treneri koji nisu u braku ili vezi u većoj mjeri cijene vlastiti probitak ($r = -0,25, p < 0,05$), a s vrijednostima vlastitoga odricanja nije bilo povezano ni jedno sociodemografsko obilježje. Kod bosansko–hercegovačkih trenera mlada dob predviđala je vrijednost vlastitoga probitka, a kod slovenskih trenera starija je dob predviđala vrijednost zadržavanja tradicionalnih odnosa. Konačno, status veze jedino se je kod slovenskih trenera pokazao kao važna determinanta vrijednosti.

Tablica 7. Deskriptivni podatci i interkorelacije sociodemografskih pokazatelja i izraženosti vrijednosti kod slovenskih trenera

Table 7. Descriptive data and the intercorrelation of socio–demographic indicators and the manifestation of values in Slovenian coaches

	<i>f (%)</i> <i>M(SD)</i>	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Dob ¹⁶	33 (51,6%)										
Obrazovanje ¹⁷	19 (29,7%)	-0,02									
Mjesto odrastanja ¹⁸	37 (57,8%)	-0,01	-0,08								
Status veze ¹⁹	33 (51,6%)	0,32**	0,24	-0,13							
Religioznost ²⁰	18 (28,1%)	0,23	-0,03	-0,19	0,23						
Veličina kućanstva ²¹	29 (45,3%)	0,28*	0,10	-0,01	0,37**	0,01					

16 *f (%)* trenera starijih od 36 godina.

17 *f (%)* trenera visoke stručne spreme.

18 *f (%)* trenera odraslih u gradu.

19 *f (%)* trenera u braku ili izvanbračnoj zajednici.

20 *f (%)* religioznih trenera.

21 *f (%)* trenera s više od 4 člana kućanstva.

Ekonomski status ²²	18 (28,1%)	0,18	-0,03	-0,12	0,21	0,04	0,31*				
Radno iskustvo ²³	12 (18,8%)	0,44**	0,03	0,02	0,12	0,26*	0,30*	0,15			
Zadržavanje tradicionalnih odnosa	4,19 (0,84)	0,30*	0,02	-0,01	0,12	0,29*	0,12	-0,01	0,23		
Vlastito odricanje	4,95 (0,48%)	0,11	-0,03	-0,04	0,04	0,14	0,03	0,16	0,09	0,33**	
Vlastiti probitak	3,66 (0,66%)	-0,12	-0,05	0,19	-0,25*	-0,03	-0,07	0,04	0,03	0,22	0,22
*p < 0,05, **p < 0,01											

Konačno, proveli smo višestruke regresijske analize na uzorku slovenskih trenera (*Tablica 8*). Rezultati regresijskih analiza pokazali su da, nakon ubacivanja svih sociodemografskih obilježja kao prediktora, ni jedno obilježje nije zadržalo značajnost u predviđanju vrijednosti zadržavanja tradicionalnih odnosa i vlastitoga probitka.

Tablica 8. Višestruka regresijska analiza za predviđanje dvije šire dimenzije vrijednosti na temelju sociodemografskih obilježja slovenskih trenera
Table 8. Multiple regression analysis to predict two broader dimensions of values based on the socio-demographic characteristics of Slovenian coaches

<i>Kriterij:</i>	<i>Zadržavanje tradicionalnih odnosa</i>	<i>Vlastiti probitak</i>
<i>Prediktor</i>	<i>β ponder</i>	<i>β ponder</i>
Dob	0,22	-0,13
Obrazovanje	0,03	0,03
Mjesto odrastanja ²⁴	0,03	0,19
Status veze ²⁵	-0,02	-0,26
Religioznost	0,24	0,05
Veličina kućanstva	0,06	0,01
Ekonomski status	-0,08	0,11
Radno iskustvo	0,05	0,10
R	0,40	0,35
F omjer	1,25	0,94
R ²	0,16	0,12

22 f (%) trenera dobrostojećega ekonomskoga statusa.

23 f (%) trenera s više od 10 godina radnoga iskustva.

24 1 = selo, 2 = grad.

25 1 = samac, udovac ili rastavljen, 2 = u braku ili izvanbračnoj zajednici.

4. Rasprava i interpretacija istraživačkih rezultata

U ovom smo radu promatrali vrijednosti kao univerzalne motivacijske prioritete, kao poželjne ciljeve različite važnosti koji djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovu životu (Schwartz prema Ferić, 2009, 33), točnije u trenerskom životu i djelovanju. U istraživanju se koristio Schwartzov upitnik vrijednosti Portrait Values Questionnaire (PVQ) s 21 česticom, koji se temelji na 10 općih i 4 više vrijednosne dimenzije.

Faktorska analiza bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera na 10 vrijednosnih varijabli dala je 3 ekstrahirana faktora koji su društvenoga i individualnoga karaktera. Prvi faktor odnosi se na vlastito odricanje, koji uključuje vrijednosti univerzalizma i dobrohotnosti. Drugi je faktor vlastiti probitak s vrijednostima dostignuće i moć, a treći predstavlja zadržavanje tradicionalnih odnosa, koji se sastoji od vrijednosti tradicije, sigurnosti i konformizma.

Zanimljivo je istaknuti da faktorska analiza vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera u većoj mjeri odgovara faktorskoj analizi hrvatskih nogometnih trenera (Spehnjak et al., 2018), čime je potvrđena prva hipoteza.

Marijan Spehnjak (2017, 44) ističe da »središte djelovanja u svijetu sporta, smisao mukotrpnoga rada i odricanja traži svoju svrhu«, a za njemačkog filozofa Bernharda Weltea nogomet je »metafora života« (usp. Akrap, 2018, 489).

Drugom postavljenom hipotezom očekivali smo razlike u hijerarhiji vrijednosti između trenerskih podskupina UEFA B, UEFA A i UEFA PRO između bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera. Rezultati su pokazali da razlike između trenerskih podskupina postoje te je tako potvrđena druga hipoteza, pri čemu nije svejedno iz koje podskupine dolazi trener ispitanik, kao ni iz koje države. Vrijednosni rezultati bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera u suglasju su s rezultatima dobivenima za hrvatske nogometne trenere (Spehnjak et al., 2018).

Više vrijednosti — vlastito odricanje, zadržavanje tradicionalnih odnosa i vlastiti probitak — na određeni način podrazumijevaju ideal trenerskoga poziva, a njihovi motivacijski ciljevi ističu se u potrebi za zajedništvom i funkcioniranjem skupine, razumijevanjem drugoga i različitoga, te potrebu za autonomijom i samostalnošću. Prema Schwartzu te su vrijednosti u kompatibilnom odnosu, te imaju zajednički motivacijski cilj (Schwartz, 1992, 14).

Konačno, trećom je hipotezom predviđeno da su sociodemografski podatci povezani sa sustavom vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera. Rezultati istraživanja pokazali su da sociodemografske varijable utječu na sustav vrijednosti kako kod bosansko–hercegovačkih, tako i kod slovenskih nogometnih trenera.

Kod bosansko–hercegovačkih trenera varijable kao što su odrasli na selu, religiozni i s manje radnoga iskustva preferiraju vrijednost zadržavanja tradicionalnih odnosa, a oni obrazovaniji i s manje radnoga iskustva odlučuju se za vrijednost vlastitoga odricanja. Vrijednost vlastitoga probitka rezervirana je za trenere s manje radnoga iskustva. Kod slovenskih nogometnih trenera sociodemografski

pokazatelj kao što su stariji i religiozni preferiraju vrijednost zadržavanja tradicionalnih odnosa, a vrijednost vlastiti probitak rezervirana je za status veze.

Dakle, rezultatima istraživanja potvrđena je treća hipoteza, kojom smo proitali utječu li sociodemografski podatci na vrijednosni sustav bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera. U tom kontekstu navodimo da je jednako tako zanimljivo (pa i indikativno) da je i kod bosansko–hercegovačkih i kod slovenskih, kao i kod hrvatskih trenera religioznost povezana s višom izraženosti vrijednosti zadržavanja tradicionalnih odnosa (Spehnjak et al., 2018).

Na kraju, indikativno je da mnogi sportski sociolozi u svojim istraživanjima prepoznaju interakciju između sporta i religije te važnost vjere i duhovnosti u životu sportaša (Stevenson prema Watzon i Czech, 2005, 26). Religioznost i sport dva su društvena fenomena prisutna u suvremenom društvu. Dodirna točka, nit koja povezuje dva fenomena osoba je sa svojim moralnim i odgojnim potrebama (Kučiš i Spehnjak, 2015, 39).

Zaključak

Profesionalni se je nogomet danas nametnuo kao društveni i kulturni fenomen, pa smo ga u ovom radu promatrali kroz aksiološki i teleološki vidik, te s tim ciljem i proveli istraživanje (samo)opredjeljenja nogometnih trenera za određene vrijednosti. Kako smisao i svrha treniranja i igre ne bi bili samo dobivanje medalja, profit i komercijalizacija, važan je odgoj za sport. Pritom važnu ulogu na prvom mjestu imaju treneri kao nositelji određenoga sustava vrijednosti.

Tako je na temelju provedene faktorske analize bosansko–hercegovačkih i slovenskih nogometnih trenera dobivena trofaktorska struktura vrijednosti. Prvi faktor odnosi se na vlastito odricanje, drugi na zadržavanje tradicionalnih odnosa, a treći na vlastiti probitak. Provedena analiza većim dijelom odgovara analizi hrvatskih nogometnih trenera (Spehnjak et al., 2018).

Nadalje, rezultati su nam pokazali kako u hijerarhiji vrijednosti njihovih trenerskih podskupina (UEFA B, UEFA A, UEFA PRO) ne postoje razlike kod trenera iz Bosne i Hercegovine i Slovenije. Možemo reći da su dobiveni rezultati komplementarni s rezultatima istraživanja hrvatskih nogometnih trenera (Spehnjak et al., 2018).

Potvrđeni su sociodemografski podatci koji utječu na vrijednosni sustav trenera iz Bosne i Hercegovine i Slovenije. Tako na zadržavanje tradicionalnih odnosa kod trenera iz Bosne i Hercegovine utječe religioznost, ruralno podrijetlo i manje radnoga iskustva. Na vrijednost vlastitoga odricanja utječe razina obrazovanja i manje radnoga iskustva, a vrijednost vlastitoga probitka uvjetovana je s manje radnoga iskustva.

Kod trenera iz Slovenije, oni koji su religiozni i stariji preferiraju vrijednost zadržavanja tradicionalnih odnosa, a status veze kod slovenskih trenera uvjetuje vrijednost vlastiti probitak.

Analiza rezultata pokazuje da je sustav vrijednosti bosansko–hercegovačkih i slovenskih te hrvatskih nogometnih trenera usmjeren prema zajedništvu i do-

brobiti za drugoga, čime se prepoznaje njihova želja i nastojanje koje vodi idealu trenerskoga poziva, preko kojega se otkriva teleološka i aksiološka usmjerenost, ciljevi i nastojanja u njihovu djelovanju.

Literatura

- Akrap, Ante (2018). Ontologija nogometne igre. *Crkva u svijetu*, 53(3), 471–492.
- Benedikt XVI. (2019). Joseph Ratzinger o nogometu i sportu: Oni su jedna vrsta predokusa raja. *Bitno.net* (16. studenoga). URL: <https://www.bitno.net/academicus/teologija/joseph-ratzinger-o-nogometu-i-sportu-oni-su-jedna-vrsta-predokusa-raja/> (9.6.2022.)
- Brkljačić, Morana (2007). Etika i sport. *Medicina*, 43, 230–233.
- Ceraj, Saša (2005). Šport je za osobu, a ne obrnuto. *Olimp*, 17, 23.
- Crepaz, Paolo (2018). Sport u svjetlu vjere: utjecaj na području odgoja? *Crkva u svijetu*, 53(3), 452–462.
- Dikasterij za laike, obitelj i život (2019). *Dati najbolje od sebe: O Kršćanskom pogledu na sport i osobu*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Ferić, Ivana (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*. Zagreb: Alinea.
- FIFA (2018). Izmjene i dopune Statuta i Pravilnika o primjeni Statuta FIFA-e: Izmjene i dopune Etičkog kodeksa FIFA-e. *Glasnik: Službeno glasilo Hrvatskog nogometnog saveza*, 27(57), str. 1–4.
- Jukić, Renata (2013). Moralne vrijednosti kao osnova odgoja. *Nova prisutnost*, 11(3), 401–417.
- Koprek, Ivan (2004). Posredovanje i prenošenje vrijednosti u pluralnom društvu. *Bogoslovni vestnik*, 64(1), 157–170.
- Kučiš, Vlasta; Spehnjak, Marijan (2015). Education activities and moral growth of the perception of athletes about their own religion. *Acta kinesiologica*, 9(1), 39–46.
- Labaš, Danijel (2007). Deontologija u sestrinskoj praksi. U: *Bioetika kao temeljna dimenzija suvremenog sestrinstva* (str. 3–15). Zagreb: Zdravstveno veleučilište.
- Labaš, Danijel (2010). Luka Brajnović — od vjernosti sebi do vjerodostojnosti profesije. *Medijske studije*, 1(1–2), 171–182.
- Maggi, Dalmazio (2001). *I šport ima dušu*. Zagreb: Salezijanski bogoslovni dom.
- Marasović, Špiro (2000). Život uživo — kako i zašto. U: *Odgovornost za život* (str. 46–47). Split: Franjevački institut za kulturu mira.
- Ravlić, Slaven (ur.) (2008). *Hrvatska enciklopedija: 10: Sl–To*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Schwartz, H. Shalom (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65.
- Spehnjak, Marijan (2017). Intrapersonal communication aspect of religion and spirituality of sports through the perception of athletes. *Journal of Sports and Physical Education*, 4(2), 44–56.
- Spehnjak, Marijan; Žilić Fišer, Suzana; Labaš, Danijel (2018). Prikaz sustava vrijednosti hrvatskih nogometnih trenera. *Crkva u svijetu*, 53(3), 539–566.
- Vinnai, Gerhard (2006). *Fußballsport als Ideologie*. Bremen: beim Autor. URL: https://mm8.dk/Fussballsport_als_Ideologie.pdf (9.6.2022.)
- Vukasović, Ante (2010). Odgojna preobrazba u teleologijskom i aksiologijskom ozračju. *Odgojne znanosti*, 12(1), 97–117.

- Watson, J. Nick; Czech, R. Daniel (2005). The use of prayer in sport: Implications for sport psychology consulting, athletic insight. *Online Journal of Sport Psychology*, 7(4), 26–35. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.552.6474&rep=rep1&type=pdf> (6.7.2019.)
- Zagorac, Ivana; Škrebić, Matija Mato (2018). Sport, igra, svrhovitost. *Crkva u svijetu*, 53(3), 359–374.

The Axiological and Teleological Aspects of Soccer as Seen Through the Values Scale of Bosnian — Herzegovinian and Slovenian Soccer Coaches

Marijan Spehnjak*, Danijel Labaš**, Suzana Žilič Fišer***

Summary

Based on the (self-) assessment of personal values by Bosnian — Herzegovinian soccer coaches and Slovenian soccer coaches, the article presents critical thoughts on the axiological and teleological aspect of sports, especially in regard to soccer which today has imposed itself as a social and cultural phenomenon. For the purposes of this article we used Schwartz's values questionnaire — The Portrait Values Questionnaire (PVQ, 2001). Research was conducted in 2017 in cooperation with The Education Center of the Soccer Union of Bosnia and Herzegovina (Centar za edukaciju Nogometnog/Fudbalskog saveza Bosne i Hercegovine) and The Soccer Federation of Slovenia. An analysis of the results demonstrates that coaches differ in regard to their value hierarchies according to their coaching subgroup (UEFA A, UEFA B and UEFA PRO), and that socio-demographic variables are important in defining the value systems of Bosnian — Herzegovinian soccer coaches as well as Slovenian soccer coaches. The main goal was to determine value hierarchies, to analyze the factor structure of values, to determine the correlation of socio-demographic data with the value systems of Bosnian — Herzegovinian soccer coaches and Slovenian soccer coaches, and to determine whether the values of Croatian soccer coaches coincide with the values of coaches in the region. A factor analysis was conducted on the values of Bosnian — Herzegovinian soccer coaches and Slovenian soccer coaches from which three factors were extracted: self-renunciation, preserving of traditional relationships and personal success.

Keywords: values; soccer coaches: Bosnia and Herzegovina; Slovenia; Croatia

* Marijan Spehnjak, Ph.D., Archdiocese of Zagreb. Address: Kaptol 31, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: m.spehnjak@yahoo.com

** Danijel Labaš, Ph.D., Full Professor, University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies. Address: Borongajska 83d, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: dlabas@hrstud.hr

*** Suzana Žilič Fišer, Ph.D., Associate Professor, Faculty of Electrical Engineering and Computer Science, University of Maribor. Address: Koroška cesta 46, 2000 Maribor, Slovenia. E-mail: suzana.zilicfiser@um.si